

EDUCATION AND PEDAGOGICAL SCIENCES

ОСВІТА ТА ПЕДАГОГІЧНА НАУКА

УДК 37.0

ЗМІСТ

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ КОНТЕКСТ РОЗВИТКУ ОСВІТИ

Хренова В. В. Інклюзивна освіта в умовах нової української школи: проблеми та перспективи ... 3

ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ

Анненкова І. П., Гладкова В. М. Акмеологічна культура як інваріанта професіоналізму фахівця соціономічного профілю14

Гіренко Н. І., Крамаренко Д. П. Підвищення професійно-педагогічної компетентності майстра виробничого навчання за профілем «Харчові технології»26

Кононенко А. Г., Масліч С. В. Використання SMART-комплексів у методичній системі сучасних інформаційно-освітніх технологій 37

Лівшун О. В. Педагогічні умови формування художньо-творчої компетентності майбутнього вчителя трудового навчання..... 47

Скібіна О. В. Сучасний підхід до результатів навчання студентів закладів вищої освіти 59

Стафесва Т. О. Мотиваційно-ціннісний компонент готовності майбутніх учителів до попередження освітньої депривації старшокласників 67

№ 1 (173) 2020

Свідцтво про державну реєстрацію
КВ № 18722-7522ПР видано
Міністерством юстиції України
18.01.2012 року

Журнал внесено до переліку наукових фахових видань України (педагогічні науки)
Постанова президії ВАК
України від 14.10.2009 року №1-05/4
Журнал включено до переліку видань реферативної бази даних „Україніка наукова”
(угода про інформаційну співпрацю
№ 30-05 від 30.03.2005 р.)
Журнал має електронну версію
(розміщено на сайті:
<http://eps.luguniv.edu.ua/index.php/eps>)

ЗАСНОВНИК:

Державний заклад
„Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка”

СКЛАД РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Головний редактор

Жучок А. В., доктор фізико-математичних наук, професор (Україна, м. Старобільськ)

Заступник головного редактора

Савченко С. В., доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України (Україна, м. Старобільськ)

Відповідальний секретар

Бутенко Л. Л., кандидат педагогічних наук, доцент (Україна, м. Старобільськ)

Члени редакційної колегії

Бабич В. І., доктор педагогічних наук, доцент (Україна, м. Старобільськ)

Брей М., ВА (м. Ньюкасл-апон-Тайн, Великобританія), MSc, PhD (м. Единбург, Великобританія), заслужений професор (Китай, м. Шанхай)

Ваховський Л. Ц., доктор педагогічних наук, професор (Україна, м. Старобільськ)

Жучок Ю. В., доктор фізико-математичних наук, професор (Україна, м. Старобільськ)

Заблоцький В. В., доктор наук з державного управління, професор (Україна, м. Старобільськ)

Караман О. Л., доктор педагогічних наук, професор (Україна, м. Старобільськ)

Курило В. С., доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України (Україна, м. Старобільськ)

Лобода С. М., доктор педагогічних наук, професор (Україна, м. Київ)

Лов'янова І. В., доктор педагогічних наук, доцент (Україна, м. Кривий Ріг)

Максимчук Б. О., доктор педагогічних наук, доцент (Україна, м. Ізмаїл)

Максимчук І. А., кандидат педагогічних наук, доцент (Україна, м. Маріуполь)

Ніколаско І. О., кандидат філологічних наук, доцент (коректор) (Україна, м. Старобільськ)

Полуляшенко Ю. М., кандидат педагогічних наук, доцент (Україна, м. Старобільськ)
 Прошкін В. В., доктор педагогічних наук, професор (Україна, м. Київ)
 Сасенко В. Г., кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент (Україна, м. Старобільськ)
 Смулка Л., доктор педагогічних наук (Польща, м. Краків)
 Харченко С. Я., доктор педагогічних наук, професор (Україна, м. Старобільськ)
 Хриков Є. М., доктор педагогічних наук, професор (Україна, м. Старобільськ)
 Шехавцова С. О., доктор педагогічних наук, професор (Україна, м. Старобільськ)

Журнал „Education and Pedagogical Sciences“ („Освіта та педагогічна наука“)
 № 1 (173) 2020

підписаний до друку рішенням
 Вченої ради Державного закладу
 „Луганський національний університет
 імені Тараса Шевченка“
 (протокол № 8 від 01.03.2020 року)
 Видавництво ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка“, пл. Гоголя, 1,
 м. Старобільськ, Луганська обл., 92703.
 Тел.: 066-798-7910
 e-mail: luguniv.info.edu@gmail.com
 Свідомство суб'єкта видавничої справи
 ДК № 3459 від 09.04.2009 р.

Формат 60x84 1/8. Друк офсет. Папір офсет.
 Ум. друк. арк. 10,7.
 Наклад 100. Зам. № 360. Ціна вільна
 Надруковано ПП „ВКП „Піст“
 Вул. Федоренка, 10, м. Севродонськ, 93400
 Тел./факс: (0652) 70-29-48.
 Свідомство про реєстрацію
 А01№000647 від 25.02.2011 р.

ПЕДАГОГІКА ШКОЛИ

Бурдун В. В. Формування в учнів закладів загальної середньої освіти підприємницької компетентності на уроках трудового навчання .. 79

Відомості про авторів 91

До уваги авторів. Оформлення списку джерел та References 92

РЕДАКЦІЙНІ ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ

До друку приймаються статті, які публікуються авторами вперше. Стаття повинна містити виклад проміжних або кінцевих результатів наукової роботи, фіксувати науковий пріоритет автора.

Структура статті: постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями (INTRODUCTION); аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми та на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується ця стаття (LITERATURE REVIEW); формулювання цілей статті (постановка завдання); визначення методології та методики дослідження (сукупність дослідження, їх основний зміст, характеристики і показники, які вони фіксують, та одиниці вимірювання) (METHODOLOGY); виклад основного матеріалу дослідження з певним обґрунтуванням отриманих наукових результатів (MAIN RESULTS); висновки та перспективи подальших досліджень (CONCLUSIONS).

Рукопис статті друкується у форматі А4, кегль 14, гарнітурою Times New Roman, поля: верхнє, нижнє – 2 см, ліве – 3 см, праве – 1,5 см, міжрядковий інтервал – полторний. Обсяг статті – 12-20 сторінок (без списку джерел).

Інформація про УДК розташовується після назви статті у верхньому лівому кутку без відступів. Перед текстом статті вказується інформація про автора: прізвище, ім'я, по батькові; науковий ступінь, вчене звання; посада; місто, країна; електронна адреса; ORCID ID. У разі відсутності ORCID ID можна отримати за посиланням <https://orcid.org/register>.

Покликання на джерела подаються в круглих дужках, включаючи прізвище автора та рік видання (Савченко, 2012) або (Савченко, 2012; Хриков, 2013). Якщо використовуються цитати, статистика тощо, то вказується номер сторінки покликання (Bruner, 2012, p. 24).

Список використаних джерел подається наприкінці статті після слова „Література“ й оформлюється відповідно до ДСТУ 8302:2015 (зразок оформлення літератури представлено на сайті журналу http://eps.luguniv.edu.ua/mediafiles/Requirements_for_articles.pdf). Бібліографічний опис джерела подається з абзацу в алфавітному порядку без нумерації; ім'я автора (або перше слово назви) виділяється жирним. До статті також додається перелік використаних джерел латиницею (References). Для оформлення References обов'язковим є APA-стиль.

Статтю закінчують 3 анотації, кожна обсягом 22 рядки, українською, російською та англійською мовами. Кількість ключових слів – 5-8. Текст анотації має відповідати загальним вимогам щодо стилістики анотації.

Для публікації статті необхідно надіслати електронною поштою на адресу lbutenko@gmail.com такі матеріали: інформація про автора українською та англійською мовами (прізвище, ім'я, по-батькові, посада, науковий ступінь, учене звання, поштова адреса, контактний телефон, електронна адреса); стаття; для осіб, які не мають наукового ступеня, відсканована рецензія доктора наук (підпис рецензента повинен бути заверений у відділі кадрів установи або печаткою факультету (інституту). Приклад підпису файлів: Іванов Інформація про автора, Іванов стаття.

Статті, подані до журналу, проходять процедуру рецензування. Статті, що не відповідають установленим вимогам оформлення й подання, не розглядаються й не публікуються. Редакція зберігає за собою право на редагування та скорочення статей.

АКМЕОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ЯК ІНВАРІАНТА ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ФАХІВЦЯ СОЦІОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

УДК: 37.01+378+159.95

DOI: 10.12958/2227-2747-2020-1(173)-14-25

Анненкова Ірина Петрівна,

доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
м. Одеса, Україна
mexmat@te.net.ua
<https://orcid.org/0000-0003-0325-7955>

Гладкова Валентина Миколаївна,

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри управління,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
м. Київ, Україна
valentina-hladkova@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-4362-2195>

Для цитування: Анненкова І. П., Гладкова В. М. Акмеологічна культура як інваріанта професіоналізму фахівця соціономічного профілю. *Освіта та педагогічна наука*. 2020. № 1 (173). С. 14 – 25.

References (стандарт APA): Annienkova, I. P. & Hladkova, V. M. (2020). Akmeologichna kultura yak invarianta profesionalizmu fakhivtsia sotsionomichnoho profilu [Acmeological culture as an invariant of professionalism of the specialist in the socionomic profile]. *Osvita ta pedahohichna nauka – Education and Pedagogical Sciences*, 1 (173), 14 – 25 [in Ukrainian].

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку вітчизняної системи освіти акцентовано увагу на забезпеченні її якості. При цьому формується активна, успішна, конкурентоспроможна особистість професіонала (зокрема, соціономічного профілю). Такий фахівець здатний не лише розвиватись задля досягнення ним «акме», але й створювати оптимальні умови для такого розвитку людей, які його оточують. Повноцінне вирішення такого завдання потребує цілеспрямованих зусиль щодо розвитку акмеологічних інваріантів

професіоналізму, зокрема акмеологічної культури.

У сучасних умовах основним конкурентним ресурсом професійної діяльності фахівця в будь-якій сфері (у нашому дослідженні представника соціономічної професії) стають не стільки вузькоспеціалізовані знання та вміння, скільки загальна та акмеологічна культура, що забезпечує саморозвиток, вихід за межі

формування акмеологічної культури фахівців соціономічного профілю.

Методологія та методи дослідження. Дослідження проведено з урахуванням комплексу методологічних підходів: антропологічного, екзистенціального, аксіологічного, системно-структурного, культурологічного та акмесинергетичного.

Для досягнення висунутої мети та реалізації завдань дослідження використано такі теоретичні та емпіричні методи. Теоретичні методи (аналіз, синтез, абстракція, узагальнення) використано для з'ясування сутності феномену «акмеологічна культура» та визначення її структурних елементів. Емпіричні методи (анкетування, опитування, акмеологічний експеримент) – для перевірки теоретичних розмірковувань щодо особливостей формування акмеологічної культури у фахівців соціономічного профілю.

Виклад основного матеріалу.

Термін «культура» походить від лат. *cultura* (обробіток, виховання, освіта) й означає досягнутий людством рівень розвитку, що стає передумовою подальшого розвитку не лише суспільств, але й окремих особистостей. У межах акмеології акцент робиться на професійній культурі, що означає здатність окремих суб'єктів (осіб, суспільств) до оптимальної реалізації своєї професійної готовності, професійне самовизначення, самопрогнозування, самопроектування та самореалізація.

Як зазначають учені-акмеологи, акмеологічна культура – це «... особистісне новоутворення, що зумовлює становлення людини як цілісності, продуктивність її самоздійснення та оптимальність індивідуальної траєкторії досягнення акме як щаблів самоздійснення» (Акмеологический словарь, 2006, с. 51). Науковці-акмеологи на сьогоднішній момент виявили кілька функцій акмеологічної культури. Так, інтегративна функція об'єднує в єдине системно-структурне утворення

ціннісно-смыслову, мотиваційно-цільову та емоційно-вольову сфери особистості, тим самим підвищуючи рівень її негативної ентропії. Координаційна функція дає можливість узгоджувати сутнісні сили особистості та її діяльнісні прояви в усіх сферах особистості. Проектувальна функція передбачає «випереджальне відображення» життєвого шляху людини, створення моделей майбутнього, що спрямовані на досягнення акме та самоздійснення. Регулювальна функція забезпечує ефективність процесу саморозвитку на всіх його рівнях (Акмеологический словарь, 2006, с. 52).

У дослідженнях знаних учених-акмеологів (А. Деркач, Н. Кузьміна, А. Маркова, С. Пожарський, О. Селезньова та ін.) акмеологічна культура розглядається як провідний системоутворювальний чинник на шляху досягнення людиною власного акме. Їхні наукові розвідки базуються на таких методологічних підходах: антропологічному, екзистенціальному, аксіологічному, системно-структурному, культурологічному та акмесинергетичному (що інтегрує всі зазначені підходи й задає стратегію перетворення наявного рівня розвиненості акмеологічної культури у вищий, оптимальний).

У сучасних умовах конкурентоспроможним ресурсом діяльності фахівця в будь-якій галузі є не лише спеціальні знання, засвоєні професійні технології, але й акмеологічна культура, що забезпечує його саморозвиток, здатність створювати та передавати акмеологічні цінності.

Акмеологічну культуру особистості фахівця соціономічного профілю необхідно розглядати і як цінності, і як спосіб та досвід, і як механізм, і як результат його особистісних і професійних досягнень.

О. Селезньова визначає акмеологічну культуру як систему особистісних якостей та основних функцій людини, сформованість яких слід розглядати як

нормативності, здатність створювати та передавати нові акмеологічні цінності. Дослідники-акмеологи (А. Деркач, Н. Кузьміна, С. Пожарський, О. Селезньова та ін.) зазначають, що розвиток акмеологічної культури в майбутніх фахівців забезпечує їхнє випереджальне особистісно-професійне становлення, особистісні та суб'єктні самоперетворення, актуалізацію їхнього інтелектуального та емоційного потенціалу.

Аналіз практичних аспектів професійної діяльності фахівців соціономічного профілю та їх професіоналізації в закладах вищої освіти уможливили виявлення суперечностей: між рівнем сформованості акмеологічної культури в майбутніх фахівців і потребою в інтенсифікації їхнього саморозвитку; між необхідністю опанування технології саморозвитку та професіоналізації майбутніх фахівців, з одного боку, та сучасною системою вищої професійної освіти, – з іншого; між необхідністю оптимізації процесу формування акмеологічної культури в майбутніх фахівців і пошуком акмеологічних умов, які забезпечують його продуктивність.

Аналіз актуальних досліджень. Сучасні вітчизняні науковці, маючи за методологічне підґрунтя фундаментальну акмеологію, досліджують проблеми професіоналізму та професійної компетентності фахівців різних галузей.

Так, у наукових розвідках приділено увагу вивченню акмеологічної компетентності та акмеологічної культури особистості, способів формування таких особистісних новоутворень (Рибалко, 2016). Наголошено на необхідності посилення уваги щодо формування акмеологічної культури майбутніх фахівців електрозв'язку в процесі їхньої професійної підготовки (Очеретна, 2017). При аналізі акмеологічних аспектів професійного становлення практичних психологів за-

значено, що професійне становлення особистості зумовлено розвитком акмеологічної культури суб'єкта, яка є акмеологічною детермінантою ефективності навчання (Бамбурак, 2015). При розкритті сутності акмеологічної культури особистості як суб'єкта праці та спілкування акцентовано увагу на професійній самосвідомості, що є невід'ємним складником професійного самовизначення особистості (Буняк, 2017). У дослідженнях приділено увагу професіоналізації різних категорій майбутніх фахівців. Так, Т. Андріяко на основі аналізу економічних, психологічних, педагогічних підходів обґрунтувала висновок про конкурентоспроможність як прояв акмеологічної культури особистості (Андріяко, 2011). А. Смульська, вивчаючи особливості професійної підготовки майбутніх правознавців, розкрила структурні компоненти акмеологічної культури цієї категорії фахівців, визначила ефективність педагогічних умов, які забезпечують формування такої культури (Смульська, 2013). Окремі науковці досліджують особливості формування та подальшого розвитку акмеологічних властивостей та вмінь, акмеологічних інваріантів і загалом акмеологічної культури майбутніх і вчителів-практиків, менеджерів-правників та ін.

У представленій розвідці акцентовано увагу на формуванні акмеологічної культури фахівців соціономічного профілю з подальшим поширенням отриманих результатів на представників конкретних соціономічних професій.

Мета статті полягає в розкритті особливостей акмеологічної культури як інваріанти професіоналізму фахівців соціономічного профілю.

Завдання дослідження: розкрити сутність та структуру акмеологічної культури; на підставі експериментального дослідження виявити особливості

в працях В. Слободчикова, Є. Ісаєва, О. Селезньової та ін.

Нині в сучасній професійній освіті недостатньо уваги приділено організації професійної самоосвіти, що спрямована на розвиток здатності до самопізнання, самовиховання, самореалізації та самовдосконалення, котра забезпечує формування акмеологічної спрямованості особистості. В акмеологічно спрямованому навчанні у ЗВО здійснюється не лише передача інформаційної системи знань, але й розвиток механізмів самореалізації майбутнього фахівця як професіонала, розвиток самостійності, соціальної компетентності, емпатії, рефлексії, самоаналізу, адекватної самооцінки (Селезнева, 2007).

Досягнення високого рівня акмеологічної культури представниками соціономічних професій забезпечується низкою об'єктивних (різновиди активної самоосвіти), суб'єктивних (сформованість багатоконтекстного творчого мислення; розвиненість емоційної сфери особистості; здатність ефективно розв'язувати внутрішньоособистісні конфлікти; сформованість аналітико-прогностичного досвіду у сфері саморозвитку; формування ціннісного ставлення до самовдосконалювання) і суб'єктивно-об'єктивних (забезпечення емоційно-позитивного ставлення до розвитку акмеологічної культури; створення умов розвивальної взаємодії; індивідуальний підхід до навчання) акмеологічних чинників.

В особистості, що опанувала акмеологічну культуру як систему, формуються акмеологічні інваріанти (відповідальність за самоздійснення, готовність до саморозвитку та самооновлення, постійне породження нових форм і способів задоволення потреб у самоздійсненні та ін.).

Акмеологічні інваріанти професіоналізму – це основні властивості, якості та вміння професіонала, що забезпечують високу продуктивність і стабільність дія-

льності, незалежно від її змісту та специфіки. Ці властивості виявляються також у внутрішніх спонукальних причинах, які забезпечують активний і цілеспрямований саморозвиток, реалізацію творчого потенціалу. Акмеологічні інваріанти професіоналізму фахівця соціономічного профілю бувають: а) загальними, які є незалежними від специфіки діяльності і притаманні всім професіоналам (порядність, відповідальність, сила особистості, розвинена антиципація, високий рівень самоорганізації, вміння приймати рішення, точність, нестандартність, креативність, ефективність, висока й адекватна мотивація досягнень); б) особливими або специфічними, що відбивають зміст і вимоги професійної діяльності (проникливість, акмеологічна компетентність, комунікативність, комунікабельність, вміння чинити акмеологічний вплив, сміливість, стресостійкість та ін.); в) одиничними або конкретними (професійна мобільність, професійна рефлексія, інтенціонально-акмеологічна спрямованість, рішучість у прийнятті відповідальних рішень, професійний оптимізм тощо).

Високий рівень акмеологічної культури дає людині можливість осмислювати процес саморозвитку як життєву цінність, створювати умови для самовдосконалювання та самореалізації в ході життєдіяльності, пізнавати, актуалізувати, творчо виявляти свою індивідуальність аж до унікальності.

Початковими шаблями на шляху становлення акмеологічної культури є сформовані акмеологічна грамотність та акмеологічна компетентність, яка включає акмеологічну спрямованість та акмеологічний потенціал.

Сутність акмеологічної грамотності майбутнього фахівця проявляється в оволодінні системою теоретико-методологічних і технологічних знань основ акмеології, умінь і навичок з їх функційного засто-

важливу умову та передумову її ефективного просування до самоздійснення, самореалізації (Селезнева, 2004). Ми суголосні з думкою О. Селезньової, що високий рівень акмеологічної культури особистості фахівця (у нашому дослідженні фахівця соціономічного профілю) буде виявлятися в осмисленні ним процесу саморозвитку як життєвої цінності, що уможливило створення умови для самовдосконалювання та самореалізації як професіонала.

Акмеологічна культура фахівця соціономічного профілю – це особистісне новоутворення, що виявляється в його готовності до особистісно-професійного зростання й досягнень, до оптимальності самоздійснення на рівні професіоналізму особистості та діяльності; вона забезпечується розвивальною компетенцією.

Учені-акмеологи значну увагу приділяють такій властивості життєдіяльності людини, як «акмеологічність», що характеризує її спрямованість до вершин особистісного та професійного розвитку й самовдосконалювання. З іншого боку, акмеологічність означає онтологічний атрибут буття людини і суспільної системи (групи, колективу, об'єднання людей), що характеризує тенденцію розвитку до розквіту, у вигляді зрілих, гармонійних акме-форм, які самовдосконалюються. Акмеологічність у синхронічному плані означає самовдосконалювання людини, а в діяхронічному – її професійну соціалізацію. Акмеологічність є ознакою вершини в реалізації творчого потенціалу соціального суб'єкта.

Представники фундаментальної акмеології виділяють важливі закономірності, що відображають акмеологічність як сутнісну константу при розгляді шляху розвитку людини і суспільства (Пожарский, 2012; Фундаментальна акмеологія, 2019).

Так, аналіз праць Б. Ананьєва уможливив виокремлення базових еле-

ментів акмеологічності: діяльності творення, творчої діяльності та акме-діяча як реалізатора обох названих видів діяльності. Головним поняттям, яке розкриває акмеологічність, є продукт діяльності. Акмеологічність пов'язує людину, її діяльність і результат цієї діяльності в єдину цілісність. Важливою особливістю є також фіксація базових станів, з яких розпочинається рух вгору (до акме). Також зазначимо, що акмеологічність полягає також у тому, що людина постійно долає поріг минулого, набуваючи нові властивості.

Об'єктивне значення акмеологічності, її практичний аспект полягає в тому, що суспільне визнання необхідне не для задоволення марнославства творчої особистості, а для перевірки суспільної значущості створеного продукту (акме) (Пожарский, 2012).

Високий рівень акмеологічної культури дає можливість людині осмислювати процес саморозвитку як життєву цінність, створюючи умови для самовдосконалювання та самореалізації в ході життєдіяльності. Розвиток акмеологічної культури як особистісної якості призводить до відкриття можливостей для нових кроків на шляху досягнення акме та самоздійснення.

Водночас розвиток акмеологічної культури сучасних фахівців (у нашому дослідженні фахівців соціономічних професій) ускладнено через суперечності між соціальною потребою у фахівцях, які здатні до акме-орієнтованих самозмін і творчості, і водночас між сутнісною необхідністю розвитку акмеологічної культури зазначеної категорії фахівців і відсутністю в них потреби в акме-орієнтованих самозмінах.

Психолого-акмеологічні аспекти формування професійної та акмеологічної культури суб'єктів освіти висвітлено

сування, що забезпечують ціннісну акмеологічну орієнтацію в професійній діяльності та дослідно-експериментальній роботі.

Акмеологічна компетентність – це інтегральна здатність людини вибудовувати свій поступальний розвиток у різних сферах діяльності за умов постійного ускладнення завдань і зростання рівнів досягнень, що потребують максимальної реалізації психологічних ресурсів людини. Вона містить знання про шляхи, принципи та закономірності прогресивного розвитку зрілої особистості та її професіоналізму (В. Зазикін).

Акмеологічна спрямованість особистості – складне багатокomпонентне утворення, що постає якісною особливістю особистості, орієнтованої на творчий саморозвиток, досягнення певних висот у професійній діяльності. Акмеологічний потенціал майбутнього фахівця характеризує його творчу готовність до професійної діяльності та самовдосконалення. Він об'єднує психічні утворення, що допомагають фахівцеві самореалізуватися у професійному та життєвому плані.

Акмеологічна компетентність конкретизується в аутопрофесійній компетентності, яка є головним компонентом професіоналізму. Алгоритм формування аутопрофесійної компетентності передбачає послідовну реалізацію таких стадій: актуалізація особистісно-професійних проблем; формування суб'єкта самоперетворювальної діяльності; завдання орієнтовної основи самоперетворювальних дій; формування операційно-технологічного складника самоперетворювальної діяльності; перехід від зовнішніх (матеріалізованих) до внутрішніх (психологічних) дій. Аутопрофесійну компетентність можна оцінювати за такими показниками: поведінкова та інтелектуальна гнучкість; адаптаційність; здатність до самоуправління (власним розвитком, емоційними

станами); високий рівень мотивованості не лише на результат, але й на процес самовдосконалення та самореалізацію; адекватність самооцінки; самоідентифікація себе в професії тощо.

У процесі професіоналізації фахівця соціономічного профілю його аутопрофесійна компетентність змінюється: неусвідомлена некомпетентність – усвідомлена некомпетентність – усвідомлена компетентність – неусвідомлена компетентність.

Неусвідомлена некомпетентність – низький рівень виконання професійних функцій, відсутність креативності та сміливості при ухваленні рішень, відсутність диференціації чи розуміння, небажання самовдосконалення. *Усвідомлена некомпетентність* – низький рівень виконання професійних функцій, низька креативність та відсутність сміливості при ухваленні рішень, розпізнавання недоліків і слабких місць, слабе бажання самовдосконалення. *Усвідомлена компетентність* – більш високий рівень виконання професійних функцій; ситуаційна креативність та сміливість при ухваленні рішень, відповідальність за свої дії; свідомі, сплановані зусилля щодо самовдосконалення. *Неусвідомлена компетентність* – природне виконання на найвищому рівні професійних функцій; креативність та сміливість при ухваленні рішень, відповідальність за свої дії; постійне прагнення до *акме* та реалізація запланованого.

Формуванню акмеологічної культури в межах акмесинергетичного професійного розвитку/саморозвитку та вдосконалення/самовдосконалення можуть сприяти чи перешкоджати певні чинники, тобто акмеологічні умови та чинники (об'єктивні та суб'єктивні).

Акмеологічні чинники – це основні причини, які мають характер рушійних сил, головні детермінанти прогресивного розвитку особистості та її професіоналіз-

му; можна виділити три основні групи чинників продуктивності: *об'єктивні*, що пов'язані з реальною системною послідовністю дій і спрямованих на досягнення шуканого результату; *суб'єктивні*, що пов'язані із суб'єктивними передумовами міри успішності професійної діяльності; *об'єктивно-суб'єктивні*, що пов'язані з організацією професійного середовища, професіоналізмом керівників, а також визначенням міри їх вияву та поясненням суб'єктивних причин, які сприяють росту професіоналізму або перешкоджають цьому процесу.

Серед акмеологічних умов можна виділити: затребуваність фахівців соціономічного профілю, які здатні до саморозвитку, самовдосконалення в сучасному соціумі; сформована професійна готовність фахівця соціономічного профілю до особистісно-професійного саморозвитку, самовдосконалення; середовище в самій організації (мезосередовище), що сприяє розвитку її колективу; система професійної підготовки та перепідготовки фахівців соціономічного профілю; професійно-акмеологічні особливості професійної діяльності фахівця-представника соціономічної професії.

Значущими акмеологічними чинниками, що реально впливають на процес формування акмеологічної компетентності (а отже, і акмеологічної культури), є: акмеологічні здібності; акмеологічні знання, професійні вміння та навички; акмеологічна мотивація фахівця.

Гальмують (хоча й іноді пришвидшують) процес формування психологічні бар'єри: раціональний та ірраціональний, мотиваційний, когнітивний, емоційний, вольовий.

Для підтвердження теоретичних висновків щодо особливостей формування акмеологічної культури майбутніх фахівців соціономічного профілю використовувався акмеологічний експеримент, який

відрізняється від педагогічного, психологічного і соціологічного, хоча й має з ними багато спільного. Ці відмінності полягають у тому, що: досліджуються не просто дорослі люди, а фахівці сфери людина – людина, чий психічний процес та функції вже сформовані та закріплені у згорнутому вигляді (у досвіді), тому це ускладнює контроль та врахування залежних параметрів (психічних утворень); досліджувані (учасники експерименту) не дуже охоче погоджуються на співробітництво в експерименті та на варіативне змінювання зовнішнього впливу (особливо це стосується фахівців старшого віку зі значним стажем роботи); на просування фахівця до вершин професіоналізму (компетентності) впливають дуже багато неконтрольованих (незалежних) чинників, до складу яких входить не лише професійний, але й соціальний досвід людини.

Незалежними змінними, які цілеспрямовано введено в акмеологічний експеримент для впливу (який пришвидшує чи перешкоджає) на досягнення високих професійних результатів, є: чинники зовнішнього (соціального та професійного) середовища; внутрішні чинники стимулювання професійного саморозвитку: інтелект, здатність до навчання, мотивація професійного саморозвитку, адекватна професійна самооцінка, високий рівень саморегуляції, витримка, відповідальність, незалежність мислення та прийняття рішення та ін.; акмеологічне забезпечення та акмеологічний супровід, здійснювані відповідними акмеологічними службами, що забезпечують продуктивні процеси професійного самопроєктування та самореалізацію запрограмованого; індивідуальні траєкторії особистісно-професійного саморозвитку фахівця та самореалізації на шляху досягнення вершин (Акме) тощо.

Серед залежних змінних (чинників, які бажано змінити, відкорегувати, удосконалити) можна виділити: особистісні харак-

теристики фахівців соціономічного профілю різних рівнів професійної продуктивності (високого, середнього та малопродуктивного); програми професійного вдосконалення; компоненти професійної зрілості: професійна мотивація, професійне мислення, професійна позиція, професійна самооцінка, професійний розвиток та ін.

На орієнтувальному етапі акмеологічного експерименту відбувалось просування від неусвідомленої до усвідомленої недостатньої професійної компетентності. Неусвідомлена недостатня професійна акмеологічна компетентність виявлялась у нерозумінні причин отримання посередніх і низьких результатів виконання професійної діяльності загалом і окремих її функцій зокрема. Зовнішнім проявом такої компетентності є невдоволеність від праці, дратівливість у спілкуванні з колегами та підлеглими, професійно-емоційна втома, поквалпване прийняття рішень, небажання делегувати окремі свої повноваження та ін. Усвідомлена недостатня професійна акмеологічна компетентність передбачає певні вольові дії для розуміння становища, що склалося, і прогнозування напрямку його виправлення.

На підготовчому етапі акмеологічного експерименту здійснювалась підготовка документів для проведення першого констатувального етапу акмеологічного експерименту; структура цього етапу така: мета – підготовка документів для проведення першого констатувального етапу акмеологічного експерименту; об'єкт – фахівець соціономічного профілю; предмет – особистісно-професійні якості та компетенції фахівця соціономічного профілю; завдання – аналіз якостей і компетенцій фахівця соціономічного профілю та їх ранжування; добір методик і розробка документів для проведення першого діагностичного етапу акмеологічного експерименту; результат – документаль-

не забезпечення діагностичного етапу акмеологічного експерименту.

На первинному констатувальному етапі (першому діагностичному етапі) здійснювалось: орієнтовне емпіричне обстеження (анкетування, інтерв'ювання, наукове спостереження та ін.), акмеологічна експертиза, статистична обробка результатів емпіричного обстеження, а також виявлення напрямів професійного розвитку (формування акмеологічної культури).

Технологічний етап акмеологічного тренінгу передбачав розробку та використання акмесинергетичних технологій саморозвитку (у формі системи акмеологічних тренінгів саморозвитку).

На другому констатувальному (другому діагностичному) етапі здійснювалась вторинна акмеологічна експертиза для виявлення та фіксації змін, які відбулися (не відбулися) протягом технологічного етапу.

Прогностичний етап мав на меті ауторозробку індивідуальної траєкторії саморозвитку (індивідуальної траєкторії формування акмеологічної культури).

Окремо слід зупинитися на використуваних акмеологічних тренінгах. Система акмеологічних тренінгів містить такі елементи: базовий акмесинергетичний тренінг; тренінг на набуття акмеологічної грамотності; тренінг на розвиток професійної акмеологічної компетентності; тренінг на формування акмеологічної культури; акмесинергетичний супровід.

У межах тренінгу набуття акмеологічної грамотності застосовувались діагностичні акмеологічні технології, що уможливають виявлення сильних і слабких сторін особистості, визначення актуальних напрямів розвитку для кожного учасника. Засвоївши такі технології надалі (після завершення тренінгу), людина може самостійно здійснювати самомоніторинг і своєчасно коригувати процес власного розвитку/саморозвитку.

Включення акмеологічного компонента до програми навчання поза залежністю від спеціальності та спеціалізації забезпечує психолого-акмеологічну просвіту учасників і дає можливість сформувати в них акмеологічну грамотність як перший щабель на шляху розвитку акмеологічної культури. Досягнута акмеологічна грамотність (адекватне уявлення про компоненти, механізми, умови, чинники та способи саморозвитку) сприяє переходу на наступний щабель – формування акмеологічної професійної компетентності. При цьому, якщо акмеологічна компетентність пов'язана з певною сферою життєдіяльності людини, то акмеологічна культура гармонізує процес саморозвитку та уможливорює якомога повнішу самореалізацію в усіх життєвих сферах.

Система акмеологічних тренінгів розвитку становить комплекс тренінгів, завданням яких є допомога фахівцеві розкрити себе як професіонала, навчитися аналізувати своє поведіння та професійну діяльність, прогнозувати майбутнє, саморозвиватися й самокоригувати себе у світлі створюваного образу «Я-ідеальний».

Тренінгова робота базується на організаційних принципах: комплектування групи тренінгу (з урахуванням віку, статі, професійної приналежності, психічних властивостей особистості учасників), фізичної замкненості (група працює в постійному складі), просторово-часової організації тренінгу. Група принципів створення середовища тренінгу включає: принцип системної детермінації, принцип реалістичності, принцип надмірності.

За наслідками проходження базового акмеологічного тренінгу розвитку кожен учасник може за допомогою тренера (коуча) не лише вибрати оптимальний (особисто для нього!) порядок проходження тренінгів,

але й користується посттренінговою підтримкою, акмеологічним супроводом.

Порівняльний аналіз результатів констатувального й формувального етапів акмеологічного експерименту засвідчив суттєве підвищення результатів його учасників. Загалом рівень акмеологічної культури учасників після формувального етапу підвищився в середньому на 6,5% (середній рівень – на 9,3%, вищий рівень – на 3,7%).

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Підсумовуючи результати дослідження, зазначимо, що мета розвідки досягнута, а завдання реалізовані. На підставі критичного аналізу напрацювань учених-акмеологів розкрито сутність феномену «акмеологічна культура» особистості фахівця соціономічного профіля і як цінності, і як способу та досвіду, і як механізму, і як результату його особистісних і професійних досягнень.

Початковими щаблями на шляху становлення акмеологічної культури є сформовані акмеологічна грамотність та акмеологічна компетентність, яка включає акмеологічну спрямованість та акмеологічний потенціал.

Узявши теоретичні викладки за основу, запропоновано систему акмеологічних тренінгів розвитку/саморозвитку, яку апробовано в межах акмеологічного експерименту. Результати цього експерименту підтвердили доцільність використання акмеологічних технологій у тренінговій формі задля формування акмеологічної культури у фахівців соціономічного профілю.

Перспективи подальших наукових розвідок убачаємо в розробці технологічних засобів формування акмеологічної культури в представників інших спеціальностей.

Література

Акмеологический словарь / под общ. ред. А. А. Деркача. Москва : Изд-во РАГС, 2006. 161 с.

Андріяко Т. Конкурентоспроможність як прояв акмеологічної культури особистості. *Рідна школа*. 2011. № 10. С. 64–67.

Бамбурак Н. М. Акмеологічні аспекти професійного становлення практичних психологів. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 1. Сер. психологічна. С. 50–58.

Буняк Н. А. Акмеологічна культура особистості як суб'єкта праці та спілкування. *Психологія і особистість*. 2017. № 2 (12). С. 233–241.

Очеретна О. Ю. Формування акмеологічної культури майбутніх фахівців електрозв'язку в процесі професійної підготовки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського. Одеса, 2017. 250 с.

Пожарский С. Д. Акмеологический подход к проблеме развития человека. *Изв. Саратов. ун-та*. 2012. Т. 1. Сер. Акмеология образования. Психология развития. Вып. 3. С. 7–11.

Рибалко Л. С. Харківська акмеологічна школа: наукові ідеї та їх практична реалізація у вищих навчальних закладах. *Scientific-Researches*. 2016. № 1. С. 19–22.

Селезнева Е. В. Развитие акмеологической культуры личности: монография / под ред. А. А. Деркача. Москва : Изд-во РАГС, 2004. 260 с.

Селезнева Е. В. Развитие акмеологической культуры личности. Москва : РАГС, 2007. 198 с.

Смутьська А. В. Формування акмеологічної культури майбутніх правознавців у

навчально-виховному процесі класичного університету: автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.07 / Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. Харків, 2013. 22 с.

Фундаментальна акмеологія – наука XXI століття : монографія / за заг. ред. В. М. Гладкової, С. Д. Пожарського. Київ : Інтерсервіс, 2019. 206 с.

References

Derkach, A. A. (2006). *Akmeologicheskij slovar* [Acmeological Dictionary]. Moscow [in Russian].

Andriyako, T. (2011). Konkurentospromozhnist yak proyav akmeologichnoyi kultury osobystosti [Competitiveness as a manifestation of the acmeological personality culture]. *Ridna shkola – Home school*, 10, 64–67 [in Ukrainian].

Bamburak, N. M. (2015). Akmeologichni aspekty profesijnogo stanovlennya praktychnykh psychologiv [Acmeological aspects of professional formation of practical psychologists]. *Naukovyj visnyk Lvivs'kogo derzhavnogo universytetu vnutrishnix sprav – Bulletin of the Lviv State University of Internal Affairs*, 1, 50–58 [in Ukrainian].

Bunyak, N. A. (2017). Akmeologichna kultura osoby'stosti yak subyekta praci ta spilkuвання [Acmeological personality culture as a subject of work and communication]. *Psychologiya i osoby'stist – Psychology and personality*, 2 (12), 233–241 [in Ukrainian].

Ocheretna, O. Yu. (2017). Formuvannia akmeolohichnoi kultury maibutnikh fakhivtsiv elektrozv'язku v protsesi profesiinoi pidhotovky [Formation of acmeological culture of future telecommunication specialists in the process of vocational training]. *Candidate's thesis*. Odesa [in Ukrainian].

Pozharskyj, S. D. (2012). Akmeologicheskij podhod k probleme razvitija

cheloveka [Acmeological approach to the problem of human development]. *Izvestija Saratovskogo universiteta – News of the Saratov University*, 1, 3, 7 – 11 [in Russian].

Rybalko, L. S. (2016). Kharkivska akmeologichna shkola: naukovі ideі ta yikh praktychna realizatsiia u vyshchikh navchalnykh zakladakh [Kharkov Acmeological School: Scientific Ideas and Their Practical Implementation in Higher Educational Institutions]. *Scientific-Researches*, 1, 19 – 22 [in Ukrainian].

Selezneva, E. V. (2004). Razvitie akmeologicheskoy kul'tury lichnosti [The development of acmeological culture of personality]. Moscow [in Russian].

Selezneva, E. V. (2007). Razvitie akmeologicheskoy kul'tury lichnosti [The development of acmeological culture of personality]. Moscow [in Russian].

Smul'ska, A. V. (2013). Formuvannia akmeologichnoi kul'tury maibutnikh pravoznavtsiv u navchalno-vykhovnomu protsesi klasychnoho universytetu [Formation of acmeological culture of future jurists in the educational process of classical university]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].

Gladkova, V. M. & Pozharskyj, S. D. (2019). Fundamentalna akmeologiya – nauka XXI stolittya [Fundamental acmeology is the science of the 21st century]. Kyiv [in Ukrainian].

Анненкова І. П., Гладкова В. М.
Акмеологічна культура як інваріанта професіоналізму фахівця соціономічного профілю

Акмеологічна культура розглядається як провідний системоутворювальний чинник на шляху досягнення людиною власного акме. Вона забезпечує саморозвиток сучасного фахівця, здатність створювати та передавати акмеологічні

цінності. Зазначено, що акмеологічна культура фахівця соціономічного профілю – це особистісне новоутворення, що виявляється в його готовності до особистісно-професійного зростання й досягнень, до оптимальності самоздійснення на рівні професіоналізму особистості та діяльності; вона забезпечується розвальною компетенцією. Схарактеризовано акмеологічність як важливу властивість життєдіяльності людини.

Початковими шаблями на шляху становлення акмеологічної культури є сформовані акмеологічна грамотність та акмеологічна компетентність, яка включає акмеологічну спрямованість та акмеологічний потенціал. Виділено чинники (акмеологічні умови та чинники), що можуть сприяти чи перешкоджати формуванню акмеологічної культури в межах акмесинергетичного професійного розвитку/саморозвитку та вдосконалення/самовдосконалення.

Для виявлення особливостей формування акмеологічної культури майбутніх фахівців соціономічного профілю використано акмеологічний експеримент. Порівняльний аналіз результатів констатувального і формувального етапів акмеологічного експерименту засвідчив суттєве підвищення рівня акмеологічної культури його учасників.

Ключові слова: акмеологічна культура, соціономічний профіль, акмеологічність, акмеологічна грамотність, акмеологічна компетентність, акмеологічний експеримент.

Анненкова И. П., Гладкова В. Н.
Акмеологическая культура как инварианта профессионализма специалиста социономического профиля

Акмеологическая культура рассматривается как ведущий системообразующий фактор на пути достижения человеком собственного акме. Она обеспечивает са-

моразвитие современного специалиста, способность создавать и передавать акмеологические ценности. Отмечено, что акмеологическая культура специалиста социномического профиля – это личностное новообразование, проявляющееся в его готовности к личностно-профессиональному росту и достижениям, к оптимальности самореализации на уровне профессионализма личности и деятельности; она обеспечивается развивающей компетенцией. Охарактеризована акмеологичность как важное свойство жизнедеятельности человека.

Начальными ступенями на пути становления акмеологической культуры являются сформированные акмеологическая грамотность и акмеологическая компетентность, которая включает акмеологическую направленность и акмеологический потенциал. Выделены факторы (акмеологические условия и факторы), которые могут способствовать или препятствовать формированию акмеологической культуры в пределах акмесинергетического профессионального развития/саморазвития и совершенствования/самосовершенствования. Для выявления особенностей формирования акмеологической культуры будущих специалистов социномического профиля использовался акмеологический эксперимент. Сравнительный анализ результатов констатирующего и формирующего этапов акмеологического эксперимента показал существенное повышение уровня акмеологической культуры его участников.

Ключевые слова: акмеологическая культура, социномический профиль, акмеологичность, акмеологическая грамотность, акмеологическая компетентность, акмеологический эксперимент.

Annienkova I. P., Hladkova V. M. The Acmeological Culture as an Invariant of Professionalism of a Socionomic Specialist

The acmeological culture is regarded as a leading system-forming factor in achieving a person's acme. It ensures the self-development of a modern specialist, the ability to create and transmit acmeological values. It has been noted in the article that the acmeological culture of a socionomic specialist is a person's newly formed structure which is revealed in their willingness and readiness to promote personal and professional growth and achievements, to foster optimal self-actualization at the level of personal professionalism and activity. It is provided by developmental competence. Acmeology has been described as an important feature of human vital activity.

Well-formed acmeological literacy and acmeological competence, which includes the acmeological orientation and acmeological potential, are considered to be the initial stages in the development of the acmeological culture. The factors (acmeological conditions and components) that can contribute to or impede the formation of the acmeological culture within the framework of acmesinergetic professional development/self-development and improvement/self-improvement have been highlighted. An acmeological experiment was conducted to identify the characteristics of the formation of the acmeological culture of future socionomic specialists. A comparative analysis of the results of the recording and forming stages of the acmeological experiment has revealed a significant increase in the level of acmeological culture of the participants.

Key words: the acmeological culture, socionomics, acmeology, acmeological literacy, acmeological competence, an acmeological experiment.